

A szenvedélyes Dantéről – szenvedélyesen

Az utóbbi másfél évtizedben örömdetesen megnövekedett a *Sommo poetáról* írott hazai könyvek száma. Nem önálló monográfiákról beszélünk, mert ilyen 1921 óta magyar szerző tollából nem született, hanem monografikus jellegű feldolgozásokról, tanulmánykötetektől. Ilyen volt Bán Imre (1988), Pál József (1997) és Kelemen János (1999) könyve.

Most pedig a Debreceni Egyetem olasz tanszékének professzora, Madarász Imre jelentkezik egy hasonló jellegű munkával (*Költők legmagasabbja. Dante-tanulmányok*). A szerző nem titkolt célja, hogy megújítsa a „hazai közoktatás” Dante-képét (51.) Könyve tehát elsősorban nem tudósoknak szól, hanem olyan értelmiségieknek, akik szívesen olvasnának modern feldolgozást a „világirodalom legnagyobb költőjéről”. Az előszóban Madarász Imre szándékáról így ír: „Dante a világirodalomnak nemcsak értékben a »legmagasabb« költője, de nehézségben is. Igyekeztem róla olyan világosan, annyira közérthetően írni, amennyire lehetséges volt... Így módon is szerettem volna hozzájárulni ahhoz, hogy Dante hazánkban ne csupán tudósok belügye, az *Isteni Színjáték* az olvasóközönség számára ne csak távoli, fakó iskolai emlék maradjon.” (9.)

Madarász Imre a kötetbe kilenc tanulmányt válogatott be, amelyből hat most jelenik meg először nyomtatásban. Ezekből rekonstruálható a szerző tudományos szándéka: olyan *szenvedélyes Dante-képet* rajzol elénk, amely eltér a XX. században megszokott értelmezésektől. Foscolo és Alfieri szellemében, (akik egyébként is *Az olasz irodalom története* szerzőjének kedvenc viszonyítási pontjai) maga is szenvedélyesen ír a firenzei költő-óriásról. Szerinte Dante mind a szerelemben, mind pedig a politikai életben kifejezetten szenvedélyesen vett részt. Ez tükröződik is *Az új életben* (amit Dante és az egész olasz irodalom „igazi belépőjének” nevez a világirodalomba) és az *Isteni Színjáték*-ban (amit a világirodalom legnagyobb költeményének és „legpolitikusabb remekművének” tart).

Ahogy Dante valójában írja is *Az új élet*-ben, már gyermekkorában a „leghevesebb szerelem szolgájává” szegődött. Ez a heves érzelmi állapot nem csupán Beatrice iránt érzett szerelmében mutatkozik meg, hanem ez indokolja a *Pokol* V. énekében Paolo és Francesca iránt tanúsított szimpátiáját annak ellenére, hogy őket mégis az elkárhoztak, a bűnösök közé sorolta be. Igaza van Madarász Imrének, hogy így Paolo és Francesca története az „európai szerelmi költészet egyik legszebb mítoszává” vált (59.), amely költőket, zeneszerzőket és festőket is megihletett.

A politikai szenvedély a Firenzéből száműzött egykori prior esetében evidens. A már számtalan szerző által megcsodált tökéletes felépítésű *Isteni Színjáték* három „canticá”-jának, a *Pokol*nak, a *Purgatórium*nak és a *Paradicsom*nak a VI. éneke mindig „politikai ének”. Ezekben pedig Dante „egyre magasabb rendű politikai egységekkel foglalkozik” (30.): Firenzével, Itáliával és a Birodalommal (ami nem lenne más, mint Európa). Helyesen jegyzi meg a szerző, hogy Dante, szenvedélyessége ellenére „mint elméleti politikus szigorú elvszerűséggel és ezen alapuló objektivitással ítelt” (31.).

A tanulmánykötetben Madarász Imre maga is szenvedélyesen viszonyul az eddigi Dante-értelmezésekhez. Bírálja vagy kiegészíti Fülep Lajos, Sallay Géza, Kardos Tibor és Bán Imre

Hungarovox Kiadó
Budapest, 2001
110 oldal, 890 Ft

munkáit. Nagyon érdekes, ahogyan az *Isteni Színjáték* Babits-féle fordítását értelmezi és használja. A magyar olvasó számára ezt alapszövegnek tartja, de – jogosan – bírálja „szép hűtlenségeit”, például éppen a Paolo és Francesca részben (56.). A paráznasággal (*lussuria*) kapcsolatban Dante „nem azt mondja, hogy a parázna »kéjt keres, bár abból kára volna« hanem hogy a paráznak azok, akik »az észet alávetik a vágynak« (»la ragion sommettono al talento«).” S ez valóban nagy különbség. Ugyanilyen tévedése a Babits-féle fordításnak, hogy Isten nevét szerepelteti a *Pokol*ban, miközben az eredetiben nem véletlenül és következetesen Isten neve *nem* szerepel.

Bírálja azokat az értelmezéseket, amelyek Dantéből „antológia-szerzőt” csinálnak és néhány ének „kiválogatásával” akarnak teljes Dante-képet adni. Az *Isteni Színjáték* valóban nehéz olvasmány a mai átlagosan művelt ember számára is, ez azonban nem lehet indoka egy „rövidített”, posztmodern szellemiségű Dante-kiadásnak. Sajnos azonban ebbe a hibába bizonyos értelemben maga a szerző is beleesik, mert a tanulmánykötetben éppen az antológiákban is szereplő két éneket, a *Pokol* V. és XXVI. énekét, az Ulysses-ről szólót elemzi. Mindkét *Lectura Dantis* a debreceni professzor kiváló elemző-készségéről tesz tanúbizonyságot, mégis jó lett volna, ha néhány más éneket is analizált volna. A termékeny professzortól ez el is várható a jövőben.

A dantisztika mindig visszatérő kérdésére: „vajon Dante középkori vagy inkább humanista-reneszánsz költő-e”, Madarász Imre sajátos, nem kevésbé szenvedélyes választ ad. Bírálja azokat, akik Dantét reneszánsz költőnek tartják, mert ez nem igazolható szövegszerűen, de azokat is, akik kifejezetten középkori szerzőt látnak a firenzeiben. Szerinte Dante *prehumanista* költő volt, amit legjobban a nagy utazó, a „pogány Dante”, azaz Ulysses példája igazol (67), aki „sorsát, végzetét aktív-tudatosan vállaló »vértanú«”. Érdekes és továbbgondolásra is érdemes gondolat ez, amely azonban fontossága miatt további igazolást és pontosítást igényel.

Összességében véve elmondhatjuk, Madarász Imre kötete újabb, eredeti szempontokkal gazdagítja a hazai dantisztika irodalmát. Széles körű olasz- és világirodalmi tájékozottsága, amelyben elhelyezi „a költők legmagasabbját”, mindenképpen érdekes és értékes olvasmánnyá teszi kötetét.

Szabó Tiber